

УДК 821.161.2 –1:7.034 Оріховський
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/28.208633>

Ольга ЛІСОВСЬКА,
orcid.org/ 0000-0002-2842-3158
аспірант кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) *shchelkunova2017@ukr.net*

РЕНЕСАНСНА МОДЕЛЬ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧОСТІ СТАНІСЛАВА ОРІХОВСЬКОГО

У статті представлено системний аналіз ренесансної моделі особистості у творчості письменника й мислителя Станіслава Оріховського (1513–1566). Методологія дослідження заснована на застосуванні історико-літературного методу як базового, а також на використанні інструментарію порівняльно-історичного й філологічного методів інтерпретації творів. Зважаючи на синкретизм творчої спадщини Станіслава Оріховського, використовується інтердисциплінарний підхід, заснований на синтезі підходів філологічних методів з історичними, філософськими, культурологічними. Наукова новизна полягає в тому, що творчість С. Оріховського інтегрується в контекст літератури, осмислюється з позицій історико-літературної науки, а не філософії, історії права, ораторського мистецтва тощо. Наголошується на ренесансній моделі особистості у спадщині мислителя, виокремлюється її антропоцентричний характер. Аналізуються складові моделі особистості епохи Відродження у творчості автора, роль ідеї людської самореалізації, інтелекту, свободи волі. Визначається вагоме значення в моделі особистості синтезу ренесансного гуманізму з національною свідомістю. Творча спадщина Станіслава Оріховського свідчить про суто ренесансне антропоцентричне осмислення концепту «свободи» народу й окремої особистості. Середньовічна теологічна доктрина у творчості мислителя замінена ренесансними міркуваннями і світоглядом. Він пише, опираючись на засадах загальноєвропейського світобачення, в центрі якого перебувають індивід, а також його народ і держава. Особистість Оріховського має чітко виражене національне українське спрямування, яке виявляється в усвідомленні належності до певного народу. Осмислення історичних фактів, убоління за вільний розвиток українського народу є виявами патріотизму й національної свідомості автора. А його інтерпретації концепту свободи репрезентують суспільну орієнтованість, пріоритетність ідеї колективного вільного волевиявлення. Станіслав Оріховський осмислює концепт свободи у широкому історичному контексті, апелюючи до історичного минулого й коментуючи сучасність, реагуючи на злободенні проблеми часу, даючи поради для вирішення складних і гострих питань державного характеру. Особистість, в інтерпретації Оріховського, формується загальноєвропейськими й національними чинниками. Її визначальними рисами є свобода волі, національна самоідентифікація, розум, освіченість.

Ключові слова: модель особистості, Ренесанс (Відродження), антропоцентризм, ренесансний гуманізм, національна свідомість, Станіслав Оріховський.

Olha LISOVSKA,
orcid.org/ 0000-0002-2842-3158
Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Literature History,
Theory of Literature and Literary Art
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) *shchelkunova2017@ukr.net*

THE RENAISSANCE MODEL OF PERSONALITY IN THE CREATIVITY OF STANISLAV ORIKHOVSKIY

The aim of this work is to give a systematic analysis of Renaissance model of personality in the works of the writer and the mastermind Stanislav Orikhovsky (1513–1566). The methodology of the study is based on both the use of the historical-literary method as a basic one and the use of tools of comparative-historical and philological methods of interpretation of works. In view of the syncretism of Stanislav Orikhovsky's creative heritage, the interdisciplinary approach is based on the synthesis of approaches of philological methods with historical, philosophical, and cultural approaches is used. The scientific novelty is that S. Orikhovsky's work is integrated into the context of literature and understood from the standpoint of historical and literary science, but not from the philosophy, history of law, and oratorical art. It is emphasized on Renaissance model of the individual in the heritage of the thinker, and his anthropocentric character is distinguished. The components of Renaissance personality models in the author's work, the role of the idea of human self-realization, intelligence, and free will are analyzed. The significant value of Renaissance humanism with national consciousness

in the model of personality synthesis is determined. The creative heritage of Stanislav Orikhovsky testifies to a purely Renaissance anthropocentric understanding of the concept of "freedom" of the person.

Medieval theological doctrine in the work of the thinker is replaced by Renaissance reasoning and outlook. His works are based on the principles of a pan-European worldview, where people and state are in the center. Orikhovsky's personality has a distinct national Ukrainian orientation, manifesting in an awareness of belonging to special people. Understanding historical facts, cheering for the free development of Ukrainian people are the expressions of patriotism and national consciousness of the author. His interpretations of the concept of freedom represent the social orientation and the priority of the idea of collective free expression. Stanislav Orikhovsky interprets the concept of freedom in a broad historical context, appealing to the historical past and commenting the present, responding to pressing problems of the time, giving advice for solving complex and pressing issues of the state nature. In Orikhovsky interpretation, personality is formed by pan-European and national factors. Its defining features are freedom of will, national self-identification, reason, education.

Key words: *personality model, Renaissance, anthropocentrism, Renaissance humanism, national consciousness, Stanislav Orikhovsky.*

Постановка проблеми. Епоха українського літературного Ренесансу (Відродження) витворила цілком нову модель особистості, яка знайшла своє осмислення в тогочасних творах мислителів. Найбільш повно й масштабно ренесансна модель особистості відобразилась у творчій спадщині Станіслава Оріховського. Її дослідження дає можливість говорити про інтеграцію як творчості митця зокрема, так і національного культурного Ренесансу в тогочасний європейський простір. Виявлення складників моделі особистості у творах автора свідчить про його ренесансний, орієнтований на європейський простір світогляд. А водночас засвідчує риси яскраво вираженої національної специфіки, акцентування автором уваги на своїй етнічній, національній належності. Загалом, звернення до особливостей ренесансної моделі особистості у творчості Станіслава Оріховського свідчить не тільки про її інтегрованість у космополітичний простір європейського ренесансного гуманізму, а й виражену національну свідомість, патріотичне спрямування.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти проблеми ренесансної моделі особистості у творчості Станіслава Оріховського вивчались у працях М. Кашуби, В. Литвинова, Д. Наливайка, В. Нічик, Р. Радишевського, О. Сліпушко, Д. Чижевського, В. Шевчука, В. Яременка тощо. Суттєвий унесок у вивчення феномену С. Оріховського загалом зробив В. Литвинов. Проте особливості ренесансної моделі особистості у творчості митця досліджувались переважно з позицій історико-філософських. Натомість їх вивчення з погляду історії літератури дає можливість інтегрувати творчу спадщину митця в літературний простір, визначати її як надбання не тільки філософії, історії, права, а і красного письменства.

Мета статті – проаналізувати особливості моделі особистості у творчості Станіслава Оріховського, акцентуючи увагу на її суто ренесансному характері, виявах як загальноєвропейських цінностей і складників, так і суто національних.

Виклад основного матеріалу. Станіслав Оріховський є українсько-польським оратором, філософом, письменником, істориком, правознавцем пан'європейського рівня. Його спадщина має яскраво виражене літературне спрямування, а світогляд позначений впливами конфесійного розмаїття того часу. У різні періоди свого життя Станіслав Оріховський захоплювався ідеями протестантизму, виявляючи водночас симпатії до православ'я, критикував католицизм із його ідеєю целібату, а наприкінці життя стояв на позиціях повної підтримки католицьких релігійних догматів. Водночас світогляд автора був позначений ренесансно-гуманістичним спрямуванням і чітким усвідомленням своєї етнічної та національної належності – до українського народу. Тому до свого прізвища Оріховський додавав означення «українець» (Ruthenus, Roxolanus, Russus). Він чітко говорив про те, що є українцем, чим і пишається. Наголошував на своїй належності до українського народу й визнавав, що є громадянином держави польської. Своєю Вітчизною письменник називав Русь-Україну. В. Литвинов пише: «С. Оріховський не піднявся вище рівня етнічної самосвідомості, але своїми сповненими патріотичного пафосу, громадянськості творами сприяв формуванню української національної самосвідомості. Принаймні культурно-історична самобутність українців як окремого народу в нього не викликала сумніву й він активно захищав їхню релігію та духовні надбання» (Литвинов, 2014: 27). Саме національними українськими ознаками позначена модель особистості у творчості письменника, створена згідно з викликами й нормами епохи Відродження. Звертаючись до актуальних питань тогочасного життя, Станіслав Оріховський виявляє власні свої світоглядні засади, засновані на ідеї антропоцентризму, акцентування уваги на людській особистості.

У полемічному творі «Промова у справі закону про целібат» визначальним є особистісне начало.

Саме питання целібату стало для письменника справою всього його життя, оскільки мало ще й автобіографічну забарвленість. Незважаючи на заборону одружуватись, сам автор одружився, що спонукало його до подальшої великої боротьби з католицькою церквою в цій справі. Перш за все Станіслав Оріховський наголошує на тому, що він оскаржує закон римо-католика Сиріція не «з особистої неприязні до нього» (Шевчук, Яременко, 2006: 97), а апелюючи до інтересів і природних потреб усього люду християнського католицького. На думку Оріховського, закон про целібат є в суті своїй згубним, суперечливим щодо Бога й законів природи. Позицію Сиріція він вважає не послідовною, адже він виганяє з лона церкви таїнство шлюбу. Усе це зумовлює наявність у церкві розпусти, збочень, кровозмішення. Власне, закон про целібат є головною причиною гострої критики автором духівництва католицької церкви. Оріховський категорично виступає проти таких положень закону, які «спрямовані на те, щоб усунути з церкви шлюб і скасувати співжиття з чесною й законною жінкою, а жити, як худоба, в ганебній розпусті» (Шевчук, Яременко, 2006: 98). Називає це явищем, суперечливим природі. На думку Оріховського, «закон Сиріція не тільки не корисний для церкви, а й загалом згубний, суперечить самому Богу, не відповідає прийнятим законам і природі й, нарешті, позбавлений усякої людяності й чесності» (Шевчук, Яременко, 2006: 100). У суто гуманістичному ренесансному ключі витримані міркування мислителя про те, що «чоловік і жінка поєднані між собою таким зв'язком і таким союзом, що чоловік без дружини не може вважатись чоловіком, і жінка – дружиною, якщо вона не має чоловіка» (Шевчук, Яременко, 2006: 106). Шлюбний союз він підносить високо й оцінює як освячений і задуманий Богом, адже «нічого кращого та святішого не було в житті людей, ніж шлюбний союз» (Шевчук, Яременко, 2006: 111). Так само з великою повагою й пієтетом пише Станіслав Оріховський про жінку, називаючи її благом, яке «стримує нас у межах наших обов'язків, не дозволяє падати морально, віддаватись любовним спокусам, порушувати загальноприйняті норми поведінки. Такий чоловік, котрий має жінку, всюди вважається людиною, яка веде належний спосіб життя, багатющим джерелом чесності, в якому тече не якийсь малесенький струмочок води, а бурлить життєдайна ріка» (Шевчук, Яременко, 2006: 111).

Виразним поцінування ролі жінки як особистості сповнені міркування автора про її роль у справах державних. Оріховський пише, що «жінка

разом із чоловіком бере участь в управлінні справами, а це, на думку мудреців, вважається найбільшим щастям, вона допомагає в домашньому господарстві, підтримує сім'ю, виховує дітей і ні на хвилину не полишає всі турботи. Тож жінка – прикраса для чоловіка, його підпора, й немає нічого щасливішого для чоловіка від неї. Вона підтримує його впродовж усього життя, без неї занепадає дім, руйнується сім'я, з'являється сумнівне потомство» (Шевчук, Яременко, 2006: 115). Як благо, «жінка все перемагає і все перевищує» (Шевчук, Яременко, 2006: 119), тому письменник називає її «світлом і прикрасою дому чоловіка» (Шевчук, Яременко, 2006: 119).

Суто автобіографічним, глибоко антропоцентричним, заснованим на ренесансній моделі особистості є твір Станіслава Оріховського «Лист до Яна Франциска Коммендоні про самого себе» від 10 грудня 1654 р. Насамперед бачимо тут представлення автором своєї особистості, свого індивідуального життєвого шляху. Мислитель відразу наголошує, що хоче розповісти про своє життя, «найбурхливіше за все наше століття» (Шевчук, Яременко, 2006: 123). Насамперед він визначається із власною Вітчизною – Руссю. Далі перелічує всі релігійні конфесії, що є тут, крім католиків грецького й латинського обряду: «Але воістину вся Русь, де живе стільки різних людей, які дуже між собою відрізняються звичаями та обрядами, стала одним цілим завдяки предивному правлінню короля польського, коли отримала право вільного шлюбу між особами різних народів й обрядів» (Шевчук, Яременко, 2006: 125). Автор апелює до власного досвіду, згадуючи, що батько підштовхнув його на шлях духовної служби для поліпшення родинних справ. Оріховський фактично визнає, що це не було його рішення, а воля найближчих родичів, якій він мусив скоритися. Але водночас він відразу заявив, що «як священник піду слідом за родом моєї матері (який походив, як відомо, від священників грецького обряду) й колись таки одружусь» (Шевчук, Яременко, 2006: 132–133). Отримавши дияконат і згодом священництво, Оріховський, як сам пише, «не мав ні в що ті ступені» (Шевчук, Яременко, 2006: 133). І він завжди пам'ятав про своє грецьке, тобто православне, походження. З увагою до людської особистості, витриманою в ренесансному дусі, представлена розповідь мислителя про те, що як він одружився з дівчиною Магдалиною з Холма, котра «переважала інших посагом, вродою і цнотою» (Шевчук, Яременко, 2006: 134). За це єпископ оголосив його бунтівником і «виключеним із суспільства» (Шевчук, Яременко, 2006: 134). Загалом, усі

ці факти з життя Станіслава Оріховського, його дії та вчинки репрезентують його як особистість суто ренесансну, котра прагне самоутвердитись, керуватись у житті власними принципами й законами природного права.

Також суто ренесансним виявом моделі особистості у творах Оріховського є акцентування уваги на власній національній самосвідомості. Своїми текстами мислитель неодноразово підкреслює власне етнічне походження. У тексті «Лист Петрові Гамрату» зустрічаємо часті наголошення автора на тому, що він є Рутенцем, людиною рутенського роду, а релігійні обряди, релігійні принципи, стан церкви рутенців він зобов'язаний знати, адже все це успадковане ним від батьків. Оріховський підтверджує таку національну орієнтованість й у біографічному «Листі Петрові Гамрату від 1544 р.». Порушуючи питання освіти та релігії, Станіслав Оріховський водночас подає загальну інформацію про Русь, яка свідчить не тільки про глибокі енциклопедичні знання української історії, а і про щире зацікавлення власним походженням. Визнаючи свою національну належність, письменник представляє етнічний портрет українців, наголошуючи, що вони є від народження найлагіднішими, дотримуються батьківських звичаїв й освіти, ревно дбають про духовну культуру, є дуже набожними. Загалом, акцентування уваги виключно на позитивних характеристиках українців підтверджує щире захоплення і відданість їм самого Станіслава Оріховського. Його модель особистості перейнята не тільки ренесансним світоглядом, а й національними, етнічними рисами.

Станіслав Оріховський визначає себе національно свідомою особистістю, тому використовує всі можливі шляхи для допомоги рідному краю та народові. Водночас митець не принижує гідності інших національностей та всіяко сприяє їх підтримці. Він виступає на захист простого народу, тобто посполитих, радить організувати службу так, щоб бідні могли відпочити від податків. Для автора визначальною є можливість повноцінного існування людини незалежно від місця її народження та соціального статусу. Як наголошує В. Литвинов, «Оріховський одним із перших у європейській філософській думці виступив проти підпорядкування світської влади духовній, відстоював невтручання церкви в державні справи» (Литвинов, 2014: 56). Він уважав, що церква й держава повинні вирішувати свої справи окремо. Кожна має виконувати свої повноваження, опираючись на рівних відносинах, повазі й толерантності. Роздумуючи про державу, С. Оріховський наголошував, що для людей держава має бути

забезпеченням стабільності й безпеки. У трактаті «Діалог про екзекуцію польської держави» він представляє обов'язки держави перед людьми і громадян перед державою. Держава бачиться ним як зібрання громадян, які об'єднані спільним правом і спільною користю. Особистість у такій державі отримує права і свободи для самореалізації. Король зобов'язаний дбати про громадян. Тоді вони будуть слухатись його добровільно, а не із примусу. В ідеалі Оріховський бачив філософа на троні. Його ідеальний володар – освічений, розумний, гуманний, дбає про громадян держави й рівність усіх перед законом і судом. Як пише В. Литвинов, «гуманістам епохи Відродження ми завдячуємо й появою такого суспільного ідеалу як свобода, що стало наслідком індивідуалістичних тенденцій Ренесансу, який акцентує увагу на правах особи, її свободі й незалежності» (Литвинов, 2014: 106). Виявами суто ренесансної моделі особистості у творчості Оріховського є акцентування уваги на особистісних рисах людини, зокрема, на високій моральності, що визначається такими складниками як віра, терпимість й уважність до інших людей. На думку мислителя, значення має не соціальний статус людини, а її індивідуальні якості. Це повинен урахувувати й король, що сприятиме думці про нього як про доброго й демократичного правителя.

У контексті розуміння антропоцентризму як однієї з домінантних характеристик епохи Відродження, на якій ґрунтується ренесансна модель особистості, варто наголосити на тлумаченні Оріховським ставлення до релігії. Для нього Господь Бог є вищою сутністю, заповідями якого керується письменник, прагнучи жити так, як указують Бог і природа. У характері людської особистості письменник наголошує на важливості як віри, так і розуму. Останній він вважає творчим началом, яке стимулює розвиток суспільства й людини. Автор цінував красномовність у людині, називаючи її говіркою мудрістю, здатною впливати на людину більше, ніж меч. У людській особистості він цінував розважливість, справедливість, стійкість, які загалом становили його моральний ідеал. Розум інтерпретував як основу моралі, називаючи його активним і творчим началом у людині. Говорячи про мету життя особистості, Оріховський зазначав про необхідність служіння суспільству й Вітчизні, потребу працювати на їх благо. А пізнання людиною себе самої вважав метою й головним благом у житті.

У трактаті «Напучення польському королеві Сигізмунду Августу» мислитель осмислює суть і сенс свободи, усвідомлюючи її як відсутність

будь-яких обмежень політичних й особистих прав і свобод людини. Оріховський дає поради польському королю Сигізмундові, спонукаючи його чинити благо на користь Русі: «Якби ти захотів звільнити Русь від рабства і спільну твоїй державі свободу зберегти, мусив би показати з дитинства, що ти за король. А я ніякої особливої ласки від тебе не чекаю, крім тієї, що від доброго короля зразковому підданому належить. Однак страх перед нинішнім лихом примусив мене ті самі поради знову тобі надати, але вже не під прихованим, а під власним іменем, – щоб вони нагадували, в якому місті і в якій небезпеці живемо нині» (Оріховський). Автор певною мірою докоряє королеві за його бездіяльність щодо Русі-України, що свідчить про важливість свободи Вітчизни для Оріховського. Свобода народу виводиться автором від свободи конкретної особистості: «Запитай у полонених, щойно з Русі поведених до Скитії, кого вони звинувачують, на чію допомогу сподіваються, кого вдень і вночі слізно просять і благають?» (Оріховський). Це риторичне запитання, котре містить у собі відповідь. Звідси автор ставить проблему подальшого природного розвитку країни. Таким чином, ідея волі окремої особистості та її Вітчизни є тісно між собою пов'язані. Станіслав Оріховський осмислює можливі варіанти поведінки короля, водночас наголошуючи на тих рисах, які притаманні характеру Сигізмунда, і водночас визначає ті, яких він повинен набути для реалізації всенародного прагнення подолання зовнішнього гноблення. Так митець формує власну модель особистості правителя, яка має сучасний ренесансний характер.

Загалом, тогочасна ситуація в Русі-Україні Станіславом Оріховським осмислюється негативно і критично, адже «ніхто людей не захищає, ніхто не боронить; міста попалено, фортеці зруйновано; багатьох славних лицарів посічено або забрано в полон; немовлят порубано, літніх повбивано, дівчат звалтовано прилюдно, жінок збезчещено на очах у чоловіків, молодь пов'язано й забрано разом із реманентом і худобою, так що нема чим і землю обробити» (Оріховський). Рух до зміни таких обставин автор убачає за умов наявності мудрого правителя, виваженість і поміркованість якого стануть запорукою віднайдення дієвих способів врегулювання зовнішніх конфліктів. Тобто, формується ідея про історичну роль конкретної особистості, зокрема правителя задля вирішення проблем країни. Оріховський звертається до Сигізмунда: «<...> ти правитель, а я – підлеглий, а тому й мудріший ти за мене. Якщо ти мудрий, тоді і я вільний, багатий, щасливий. Ну, а якщо не

мудрий? Тоді я – раб, бурлака, вигнанець. Отже, я нещасний від твого прогірху» (Оріховський). По суті, щастя й добробут особистості визначається поведінкою правителя. Важливою рисою характеру лідера народу Оріховський вважає мудрість, поєднану з інтелектом. Тобто особисті якості короля впливають на долю й добробут народу в державі. Таким чином, ідея антропоцентризму є визначальною для творення всієї концепції прози автора. Постає мудрого правителя вбачається автором як шлях до ліквідації політичної залежності одного народу від іншого, зокрема українського від польського.

Особиста свобода індивіда інтерпретується Станіславом Оріховським як одне з найбільших досягнень, за котре варто боротись. Вона може бути досягнута за допомогою мудрості: «Те саме спостерігаємо й серед людей, коли хворі підкоряються лікарям, адже високої думки про їхнє мистецтво. Так само й мореплавці підкоряються власникові судна, а воїни – своєму вождеві. Тому, якщо й бажаєш, щоб я вважав тебе великим, зроби передусім якусь справу й покажи себе в ній мудрішим за мене, й будь таким» (Оріховський). Письменник сформував власне усвідомлення розуміння свободи, зокрема свободи волевиявлення. Це контекстуально синонімічна свобода вибору, яка є здатністю чинити відповідно до своїх потреб і бажань. Свобода не отожднюється в Оріховського зі всездозволеністю. На його думку, закон є рушієм управління, доречним виявленням свободи. Загалом, закону надається особистісна характеристика, тобто усвідомлюється його залежність від рішень конкретної людини – короля. Прикладом зв'язку свободи з відповідальністю є взаємодія короля й сенату. Для Станіслава Оріховського важливо наголосити на негативній конотації особистостей, які прагнуть використовувати владні повноваження. Способом уникнення цього він вважає контрольованість їхніх дій: «Але ти маєш не тільки закликати сенаторів, щоб у мирі між собою жили, а також вельми турбуватись, щоб у провінціях, де за твоїм дорученням правлять, вони справедливо і пристойно із провінціалами поводитись. Адже їхня пихатість, як ніщо інше, заходить так далеко (про це я вже говорив), що більших утисків від них у провінціях годі й чекати» (Оріховський). Автор вважає, що контроль народу за тими, хто ними керує, є умовою відчувати себе вільними. У концепції Оріховського свобода волі межує з поняттям свободи вибору. Свобода народу, в інтерпретації Оріховського, безпосередньо пов'язана з колективними бажаннями й потребами. Адже мислитель ставить

питання отримання свободи для всієї Русі, а не окремих індивідів, груп або класів. Головний концепт «свободи» у творах автора є засобом окреслення загальної образної системи його текстів. Саме через призму його розуміння і тлумачень розкривається психологічний портрет ренесансної людини. Мислитель переймається долею свого народу, прагнучи його звільнення від турецького гніту. Він апелює до особистих рис короля, намагаючись переконати його в необхідності допомоги українському народові: «<...> допоможи нам, прийми біду нашу близько до серця, і хай уславиться в цій справі не лише ім'я твоє, а й відвага королівська» (Оріховський). Мислитель апелює до ідеї слов'янської єдності в боротьбі з турецькою загрозою. Він мислить себе християнином, стоячи над конфесійними відмінностями.

У творчості Станіслава Оріховського бачимо також художні тлумачення соціальної ієрархії суспільства, витримані суто в ренесансному дусі. Кожна представлена ним соціальна група має власні унікальні характеристики, зумовлені, передусім, суспільно-політичними тенденціями й національними особливостями. У трактаті «Напучення польському королеві Сигізмунду Августу» письменник акцентує увагу на взаємодії короля як носія вищої влади та народу. Автор виступає представником суспільних ідей, виразником народних сподівань, речником спільних уявлень. Правитель має, на його думку, враховувати інтереси широких мас і чинити з урахуванням їх побажань і потреб. Місце і значення дій описуються як «надзвичайно вагомі, оскільки від волі правителя залежить вирішення питань, пов'язаних із подальшою долею народу» (Оріховський). Говорячи про основні риси, які мають бути притаманні правителю, Оріховський виділяє спостережливість, поміркованість, надійність, владність і мудрість. Остання виконує конкретну функцію впливу: «Отож ти правитель, а я – підданий, а тому ти мудріший за мене. Якщо ти мудрий, тоді і я вільний, багатий, щасливий. Ну, а якщо ж ти не мудрий? Тоді я – раб, бурлака, вигнанець» (Оріховський). Автор наголошує, що саме від мудрості правителя залежить доля руського народу. Мудрість короля обумовлює його високий авторитет, а також стабільність становища в суспільстві. С. Оріховський узалежнює стан народу, наявність у нього волі та свободи від особистих рис короля. Зокрема, від його мудрості. На думку автора, право називатись мудрим правителем повинно підтверджуватись конкретними діями: «Тому, якщо й бажаєш, щоб я вважав тебе великим, зроби передусім якусь справу й покажи себе в ній мудрішим за мене, і будь таким» (Орі-

ховський). Такою справою для С. Оріховського, очевидно, є захист держави. Запорукою безпеки земель він вважає провадження королем правильної політики, яка є результатом адекватного планування стратегій і тактик. Письменник пропонує свій варіант ведення оборони, номінуючи його «Той, який завжди подобається мудрим» (Оріховський). Також важливою рисою для короля є усвідомлення ним необхідності його визнання й підтримки підданими: «Прихильність народу є рушійною силою й запорукою успіху короля» (Оріховський). Це досягається шляхом доброзичливого ставлення до підданих і за допомогою передачі державного майна громадянам республіки. Таке ставлення впливає на сприймання короля як «сторожа держави» (Оріховський). Уміння правильно обирати людей на керівні посади є одним із факторів формування мудрої особистості. Оріховський радить «орієнтуватись на осіб зі знатного роду, однак уникати зажерливих, гультіпак, розтринькувачів та обманщиків» (Оріховський). Натомість він закликає цінувати розумних і талановитих, якими вважає вчених: «Без них жодне зібрання людей, жодна республіка не зможе довго утриматись» (Оріховський). Отже, мудрість правителя у творчості С. Оріховського представлена як багатокомпонентна різновекторна властивість особистості, яка формується на основі життєвого досвіду та орієнтується на досягнення спільного сподівання визначеного соціального класу.

Висновки. Отже, творча спадщина Станіслава Оріховського свідчить про суто ренесансне антропоцентричне осмислення концепту «свободи» народу й окремої особистості. Середньовічна теологічна доктрина у творчості мислителя замінена ренесансними міркуваннями і світоглядом. Він пише на засадах загальноєвропейського світобачення, в центрі якого перебуває індивід, його народ і держава. Уболівання за вільний розвиток українського народу свідчать про національну свідомість автора. А його інтерпретації концепту свободи репрезентують суспільну орієнтованість, пріоритетність ідеї колективного вільного волевиявлення. Станіслав Оріховський осмислює концепт свободи в широкому історичному контексті. Автор апелює до історичного минулого й коментує сучасність, реагує на злободенні проблеми свого періоду, даючи поради для вирішення складних і гострих питань. Твори мислителя сповнені численних історичних згадок, документалізму.

Загалом, модель особистості у творчості Оріховського має виражений національний український колорит, формувалась відповідно до викликів і норм епохи Ренесансу. Мислитель апелює

насамперед до ідеї антропоцентризму, ставлячи в центр державних інтересів саме особистість з її інтересами, емоціями, почуттями. Формуючи суспільну концепцію й погляди щодо управління державою, автор виявляє власні світоглядні засади, засновані на ідеї антропоцентризму, акцентування уваги на людській особистості. У творчій спадщині Станіслава Оріховського ренесансна модель особистості ґрунтується на глибокому синтезі та співвідношенні інтернаціонального й національного, що було зумовлено впливом життя самого автора на його творчість. Тривале сімнадцятирічне перебування митця в європейському середовищі не нівелювало його особливу, яскраво-виражену

патріотичну налаштованість, а доповнило її загальнолюдськими європейськими рисами й категоріями. Залишаючись національно свідомою особистістю, Оріховський своєю творчістю репрезентує поради й настанови, зміст яких сприятиме вивільненню від політичного гніту українців. Тобто, його особистість є максимально вільною та незалежною. Її характерна риса – це вільне волевиявлення, яке виявляється у праві на вибір своєї життєвої позиції. Ідея незалежності особистості від різновекторних зовнішніх факторів зароджується у Станіслава Оріховського під впливом провідних ідей Західної Європи, які він синтезує з національною специфікою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зілинський О. Духова генеза першого українського Відродження. *Європейське Відродження та українська література XIV – XVIII ст.* Київ : Наукова думка, 1993. С. 276–300.
2. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. *Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV – початку XVII століття.* Київ : Основи, 2000. 472 с.
3. Литвинов В. Станіслав Оріховський: Історико-філософський портрет. Київ : Академперіодика, 2014. 351 с.
4. Наливайко Д. Очіма Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. Київ : Грамота, 2008. 784 с.
5. Оріховський С. Напучення королеві польському Сигізмунду Августові. *Ізборник.* URL: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_08.htm
6. Радішевський Р. Українсько-польське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур. *Радішевський Р. П. Київські полоністичні студії.* Київ : «МП: Леся», 2009. Т. XIV. 300 с.
7. Слово Многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI – XVII століття) / упор. В. Шевчук, В. Яременко Київ : Аконіт, 2006. Книга 1. 799 с.
8. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія. У 2 частинах / відп. ред. В. Нічик, Київ : Наукова думка, 1995. Ч. 1. 430 с.
9. Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія. У 2 частинах / відп. ред. В. Нічик, Київ : Наукова думка, 1995. Ч. 2. 431 с.

REFERENCES

1. Zilynskiy O. Dukhovna geneza pershoho ukrainskoho Vidrozhennia [The spiritual genesis of the first Ukrainian Renaissance]/Yevropeyske Vidrozhennia ta ukrainska literature XIV – XVIII st. Kyiv: Naukova dumka, 1993. pp. 276–300 [in Ukrainian].
2. Lytvynov V. D. Renesansnyi humanizm v Ukraini. Idei humanizmu epokhy Vidrozhennia v ukrainskii filosofii XV – pochatku XVII stolittia [Renaissance humanism in Ukraine. Ideas of Renaissance humanism in Ukrainian philosophy of the 15th - early 17th centuries.]. Kyiv: Osnovy, 2000. 472 p [in Ukrainian].
3. Lytvynov V. D. Stanislav Orikhovskiy: Istoryko-filosofskiy portret [Stanislav Orikhovsky: Historical and philosophical portrait.]. K.: Akadempriodyka, 2014. 351 p [in Ukrainian].
4. Nalyvaiko D. S. Ochyma Zakhody: Retseptsiia Ukrainy v Zakhidnii Yevropi XI – XVIII st. [From the eyes of the West: the Reception of Ukraine in Western Europe of XI - XVIII centuries.]. Kyiv: Hramota, 2008. pp 546–784.
5. Orikhovsky S. S. Napuchennia korolevi polskomu Syhizmundu Ayhustovi [Parting words to the king of Poland Sigismund Augustus] URL: http://litopys.org.ua/old14_16/old14_08.htm
6. Radyshevsky R .P. Ukrainsko-polske pohranychchia: sarmatyzm, baroko, dialoh kultur [Ukrainian-Polish border: Sarmatism, Baroque, dialogue of cultures] / Kyivski polonistychni studii, Kyiv: «MP Lesia», 2009. T. XIV. 300 p [in Ukrainian].
7. Slovo Mnohotsinne [The word is precious.]. Khrestomatii ukrainskoi literatury, stvorenoi riznymy movamy v epokhu Renesansu (druha polovyna XV – XVI stolittia) ta v epokhu Baroko (kinets XVI – XVII stolittia)/ upor. V. Shevchuk, V. Yaremenko K.: Akonit, 2006. Knyha 1. 799 p [in Ukrainian].
8. Ukrainski humanisty epokhy Vidrozhennia [Ukrainian Renaissance humanists]. Antolohiia. U 2 chastinakh/ vidp. red. V. M. Nichuk, Kyiv: Naukova dumka, 1995. Ch.1. 430 p [In Ukrainian].
9. Ukrainski humanisty epokhy Vidrozhennia [Ukrainian Renaissance humanists]. Antolohiia. U 2 chastinakh/ vidp. red. V. M. Nichuk, Kyiv: Naukova dumka, 1995. Ch.2. 431 p [In Ukrainian].